

№2

Славетна велич Великого Лугу Запорозького.

1 квітня 2011 рік

В цьому випуску:

Славетна велич Великого Лугу Запорозького.	1
Про що говорить поведінка тварин...	1
Екологічне виховання молоді.	2
1,5 - 1,95...	4
Цікаві факти про тварин.	5
Поезія.	6
Метелики - окраса нашої природи.	6
У світі цікавого.	6

Якщо поглянути в історію рідної землі, а саме період XV – XVIII сторіч, можна дізнатись, що більшу частину території Запорозького краю займали кочовища ногайців, розрізнені групи яких кочували в нашому регіоні ще з XIII ст. На той час головним джерелом існування ногайців було наївкочове скотарство. Ногайці розводили коней, велику рогату худобу, овець, верблюдів. У невеликих розмірах займалися і землеробством. Вони сіяли просо і ячмінь. За віросповіданням ногайці були мусульманами. Саме в той час почався процес формування запорозького козацтва.

Перші документальні згадки про українських козаків належать до кінця XV ст., де поруч із славетними діями й іменами винятково важливе військово - стратегічне й господарсько-економічне значення займає й Великий Луг Запорозький, котрий здавна був наглядним прикладом величезної родючості й нескінченного багатства українських земель. З давніх давен люди, що мешкали тут, мандрівники, які подорожували безкраї-

ми степами, й навіть чисельні вороги й загартники українського народу, всі вони в одне око захоплювалися територією Великого Лугу Запорозького.

Так чим саме багатів Великий Луг? Які ж дари запорожцям давала ця земля, що козаки навіть у ті часи, коли вороги змушували їх залишати свою Січ з усіма надбаними скарбами, любенько добували собі готову їжу у свого батька Великого Лугу? Ці питання ми розглянемо далі.

Продовження на стор. 4.

Про що говорить поведінка тварин...

Наші уявлення про природу зазвичай обмежуються знанням того (не переконанням, а саме абстрактним знанням), що її треба берегти. А от над тим, як саме, що конкретно і від кого треба охороняти, ми не замислюємося. Тому час від часу корисно цікавитися природою регіону, де народився і виріс. В звичках і поведінці деяких тварин дуже легко впізнати окремих представників роду людського. І хто в кого перейняв манери і спосіб життя – homo sapiens у братів наших менших чи навпаки – це велике питання.

Наприклад, зозуля - погана матір, а дикий кабан - батько. **Зозуля** несе яйця і підкидає їх у гнізда удода, славки та інших малих пташок. А коли вилуплюється маленьке зозуля, воно викидає інших пташенят із гнізда і залишається саме. Чужі батьки його вигодову-

ють. А от у **диких кабанів** погано виконує батьківські обов'язки самець. Точніше, зовсім не виконує. Поросята живуть із матеріями, а дорослі кабани в цей час гуляють. **Борсук**, очевидно, манери перейняв у філософів чи якихось учених мужів. Тому що в своїй просторій норі, де зазвичай є «спальня», «ігрова», «вітальня» - відгороджується від гурту і весь час перебуває в «окремому кабінеті». Очевидно, про життя розмірковує.

Світ врятує..... хитрість. Є птахи, занесені до Червоної книги України і навіть до європейської книги глобально вразливих птахів. Наприклад, **пугач чи деркач**, який не відлітає у вирій, а .... відходить туди на своїх тоненьких ніжках. А крокувати доводиться чимало – аж до берегів Середземного моря.

Продовження на стор.5.

Екологічне виховання молоді.

Проблема екологічної безпеки стала глобальною лише в ХХ ст. – тоді, коли на Хіросіму та Нагасакі було скинуто атомні бомби. Нас, українців, пов'язує з японським народом спільна трагедія – забруднення території продуктами розпаду радіоактивних елементів. Природа – суспільна цінність, оскільки є джерелом пізнавальних, естетичних, комунікативних потреб. Тому головне завдання екологічної освіти та екологічного виховання – виховати таку особистість, щоб природа набула для неї життєво важливого значення. В теперішній час екологічні проблеми значно впливають на всі сфери життя людини: науку та виробництво, містобудування, освіту та ін. Більшість фахівців вважають, що теперішня ситуація являє собою глобальну екологічну кризу, яка може привести до екологічної катастрофи.

Особливу роль в процесі пошуку шляхів подолання цієї кризи належить екологічній освіті, надзадачею якої є формування екологічної культури та еколого-соціальної відповідальності громадян.

Під екологічною культурою розуміють засіб соціо-природного розвитку суспільства, тобто такого розвитку, при якому забезпечується збереження та, по можливості, покращення оточуючого природного середовища. В якості компонентів, які утворюють зміст поняття “екологічна культура” можна виділити:

- екологічне знання;
- екологічна діяльність;
- екологічні цінності та оцінки.

Екологічну культуру необхідно формувати та розвивати з раннього дитинства, так як саме теперішні школярі повинні будуть взяти на себе відповідальність за судьбу планети в майбутньому. Разом з цим в теперішній час більшість досліджень констатують невисокий рівень екологічної культури учнів молодших класів. У школярів особливо сформовані екологічні поняття, тому діти часто зазнають труднощів в оперуванні ними

при вирішенні задач різного характеру, що не може не формувати в них внутрішньої потреби в участі в природоохоронній справі.

Тому одною із основних завдань Національного парку є екологічне виховання молоді. Є декілька шляхів досягнення цього завдання. Працівниками сектору екологічної освіти та рекреації, а також співробітниками наукового відділу ведеться тісна співпраця з навчальними закладами району.

Постійно проводяться спільні акції, конкурси, виставки, лекції, свята та інші заходи. Головною метою даних заходів познайомити молодь з флорою та фауною рідної місцевості, привити любов та шанобливе ставлення до них.

Так традиційними є еколого-просвітницькі акції “Захистимо первоцвіти”, “Зустрічаємо пернатих друзів”, “Збережемо лісову красуню”, “Чисті джерела” та інші.

Одним із постійних заходів для допомоги природі (очищення водних джерел, озеленення, поширення екологічних знань та ін.), до якого залучаються учні середніх загальноосвітніх шкіл міста Дніпрорудного, села Скельки та села М. Білозерка є Всесвітній День Довкілля.

Всесвітній День Довкілля був заснований Генеральною Асамблеєю ООН в 1972 році до відкриття Стокгольмської конвенції з теми “Довкілля людини”, яка стала однією з найважливіших в історії екологічного руху.

В Україні День довкілля проводиться щороку в третю суботу квітня згідно з Указом Президента № 855/98 від 6 серпня 1998 року.

В цьому році День довкілля припадає на 16 квітня. Запрошуємо всіх бажаючих приєднатися до цього корисного для нас всіх заходу.

Одним із ефективних способів знайомства дітей з природою є екскурсії екологічними стежками, де учні можуть безпосередньо доторкнутися до живого та спілкуватися з природою.

Щороку Національний парк проводить змагання з літньої ловлі риби на поплавочну вудочку “Золотий гачок”, яке вже знайшло своїх прихильників. Окрему вдячність висловлюємо Ковальчуку Вікентію Павловичу та Осипенку Володимирі Миколайовичу, які щороку надавали спонсорську допомогу в проведенні заходу.

Багатовікові спроби людства підкорити природу або обманути її, успіхом не увінчались. Природо, як і раніше сильніша нас. І людство гарантовано зробить собі “харакірі”, якщо не навчиться солідарними зусиллями співіснувати з природою, створювати більш гармонічні та соціальні системи.

Природна стихія одним своїм ударом спроможна відкинути навіть саму розвинену країну в кам'яний вік. Розуміння цього повинно допомогти людству відкинути чванство та гординю, пристосовуючись до світу, розвиваючись делікатно і цінуючи кожне людське життя.

Статтю підготувала завідувач сектору екологічної освіти та рекреації Поштарук Я.П.

Славетна велич Великого Лугу Запорізького.

Продовження. Початок на 1 стор.

Перш за все Великий Луг був сполучений із Чорним морем широкою та глибокою річкою Дніпром, і завдяки тому, щовесни сила риби, не маючи собі в морі спокійного та захищеного від хвиль притулку, де б їй покласти ікру, рувала в Дніпро, заходячи в озера, лимани та протоки. Найбільше таких місць було на Дніпрі у Великому Лузі й через те можна вірити оповіданням, записаним ще в XVI столітті,

що в Дніпрових протоках, під час нересту, риба так щільно пливла, що як устромиш у воду списа, то він не тонує і не хилився на бік, бо його тримала своєю товщею риба.

Водилися у водах Великого Лугу велетенські білуги, ліктів по 3 сажні завдовжки, що ледве шестеро козаків здужали підняти одну на плечі; поїзд кручами, в чорторнях, ховалися гладкі, товстоголові соми,

цілними табунами плавали осетри, севрюги та стерляді; величезні, ситі короши та довгі, зубасті щуки виблискували там проти сонця золотою та срібною лускою; косяками грали у воді: сула (судаки), лящ, карась, окунь, лини, вугри, тарань, вирезуб, камбала, язь і марена, а від дрібнішої риби ніколи не була спокійна пелена річки — так часто вона підкидалася з води на повітря.

Величезна сила водилася тут і раків, які люблять спокійні плеса, оточені очеретами та скелями, а у Великому Лузі їх дуже багато. Щоб довести, яка була в Дніпрових плавнях сила добра, досить сказати, що за один захід витягали стільки раків, що вони не вмщалися у двох великих лантухах, і частину доводилося викидати назад у воду.

Та не тільки протоки й озера давали тут їжу козакам, не тільки рибою та раками годувалися вони — скільки там було звірини, птиці, бджіл!

А який там захисток для звіра! Через те ліси, як озера рибу, приваблювали до себе всіляку дичину. Коли ж у степах вибухала пожежа, а це траплялося часто, бо татари майже щосені зумисне випалювали посуху від сонця траву, то вся живність із степів кидалася до Великого Лугу, де за Дніпровими протоками, серед лісів та острівів, вони були безпечні від вогню. Із звірів у Великому Лузі водилися вовки, вепрі, олені, дикі кози (сутаки), лисці, зайці, барсуки, горностаї, ховрашки, бобрі, куніці й виндики, нарешті, під осінню пору, заходили сюди і степові мешканці — тарпани (дикі коні).

Тож нікого не здивує, що у Великому Лузі козаки не тільки мали собі готову їжу, а навіть заробіток. Усе Військо Запорозьке харчувалося на Січі рибою й дичиною з Великого Лугу, причому про запаси їжі для себе мав дбати кожен курінь, а, щоб козаки не збивалися гуртом до наймиліших їм урочищах, і користувалися Лугом усі однаково, то на Січі, в день Нового року, курінні отамани тягли жеребки, кому ле ловити рибу й полювати.

Рибальство й полювання тривало все літо, а позаяк у Великому Лузі всього було вдосталь і добувалося воно легко, то запорозькі громади добували далеко більше риби й дичини, ніж їй потрібно для війська, й увесь той лишок ішов на продаж через крамарів, які приїздили на Січ, — у Польщу, Московщину, Німеччину й Туреччину.

Меду від диких бджіл у Великому Лузі добували так багато, що в запорозьців він вважався щоденною приправою до соломахи, й чимало того меду та воску вивозилося до Царщини.

Запорозьке товариство обережно й розумно користувалося скарбами Великого Лугу - не винищувало дрібної риби, не било молоді дичини, зберігало багатства Лугу. Й славетна земля щедро винагороджувала шанобливих людей.

*Перший заступник директора -
головний природознавець Передерій Ю.А.*

1,5 - 1,95

1,5 градуса Цельсія – на таку величину підвищується температура тіла гепарда після бігу на 180 м. Після такого забігу йому необхідний відпочинок не менше 15 хв.

1,5 градуса Цельсія – температура тіла мінливой ігуани, що ховається в норі на висоті до 5000 м.

1,5 кілограми в день додає у вазі дитинча гренландського тюленя в перші дні життя.

1,5 року дитинчата гієн харчуються тільки материнським молоком.

1,5 року без їжі і пиття може жити слонова черепаха.

1,5 кілометра – з такої відстані можна почути шлюбні пісні бугая.

1,5 метра в глибину досягає нора кравчика (жука родини пластинчатових).

1,5 сантиметра в діаметрі можуть бути очі у деяких павуків.

1,6 метрів в секунду – максимальна швидкість руху змії.

1,6 кілометра – з такої висоти гриф може помітити тушу невеликої антилопи.

1,8 тонни – максимальна вага моржа.

1,83 мерта – розмах крил деяких кажанів.

1,9 міліграма отрути деяких дереволізів (представників сімейства короткоголових жаб) досить, щоб убити 1 500 чоловік.

1,95 мерта - максимально зареєстрований ріст горили.

Про що говорить поведінка тварин...

Продовження. Початок на 1 стор.

Жайворонок - символ єдності Землі й Неба;

він – співець хліборобського поля і небесної блакиті, бо своїм співом возвеличує хліборобську ниву до небес, а небесну блакить опускає до хліборобського лану. Він чиста «Божа птаха», яка приносить весну на поле, бо першим з польових птахів повертається з вирію. Поле, над яким співає жайворонок, в належний час обіпріється теплим Сонцем і зроститься благодатними дощами. Вважається, що з прильотом жайворонка треба розпочинати оранку і сівбу. Кажуть, коли жайворонок співає високо в Небі, то він молиться Богу, а як замовкає, то летить до Господа на сповідь. Наші **польові жайворонки** відлітають зимувати в північну Африку або Індію в жовтні, а вертаються «додому» на початку березня. Живуть переважно в полях, там в'ють гніздечко просто на землі. Ще до сходу сонця й аж до його заходу, коли на небі загораються перші зірки, звучить пісня жайворонка. Починаючи співати, ця пташечка швидко летом піднімається вгору, описуючи велику спіраллю. Згори летить спочатку повільно, а потім раптово складає крильця і «каменем» падає додолу. Здавна українці вважали, що їх улюблені птахи – це душі предків, які раз на рік, навесні, відвідують рідну землю. Жайворонки знаходяться під охороною Бернської конвенції, його включено до Червоної книги України. Має статус – неоцінений.

Працелюбності усім нам варто повчитися у **бджіл**. Медоносна бджола махає крилами зі швидкістю 11400 разів на хвилину. Саме це створює характерне бджолине дзижчання. Для отримання ложки меду (30г) 200 бджіл повинні збирати нектар протягом дня. Приблизно стільки ж бджіл повинні займатися прийомом нектару і обробкою його у вулику. При цьому частина бджіл посилено вентилює гніздо, щоб швидше проходило випаровування зайвої води з нектару. Аби принести один кілограм меду, цим кохам треба «намотати» 500 тисяч кілометрів. Це більше, ніж 10 земних екваторів. Бджолина сім'я пови-

Жайворонок польовий

Бджола медоносна

Горобець польовий

нна зробити до 4500 вильотів і взяти нектар з 6-10 млн. квіток. Сильна сім'я може зібрати в день 5-10 кг меду (10-20 кг нектару). Для наповнення свого медового зобика, що вміщує 40 мг нектару, бджола повинна відвідати за один виліт не менше 200 квіток соняшнику, 15-20 квіток садових культур. По шорсткій поверхні бджола здатна тягнути вантаж, що перевищує вагу її тіла у 320 разів (для порівняння, кінь може везти вантаж, приблизно рівний вазі його власного тіла).

Ми дуже звикли до **горобців**, так само як і до голубів, Навіть вже не можемо припустити що з горобцями пов'язані якісь небуденні історії чи факти. Насправді ж це зовсім не так: про них ходять легенди, є містичні народні повір'я. Українська переповідка каже, що горобець - то найгірший злодій. Він зможе знайти найменшу дірку, залізти через неї до комори чи куди інде, наїстися і шкоду зробити. Так велось, що через горобця усі пташок стали називати злодіями. Тоді злетілися усі птахи на нараду і вирішили, що треба його покарати. Зловили горобця, закували і кинули у темницю. Але йому і тут хитрість допомогла. Спримігся якось вирватися на волю. Тільки ноги не було кому розв'язати. Тому горобець і скаче, а не ходить, як усі птахи. У народних уявленнях горобця характерна символіка спритності та злодюжки-крадія. У фольклорі горобець символізує чоловіка: весняні хороводи цього пернатого подають гульцям, звабником, молодцем-коханцем. За народними прикметами, гніздо горобця на оселі пророкує її мешканцям весілля. Ще одне містичного характеру повір'я повідує, що в одну з літніх ночей горобці зникають. Їх не видно навіть удень, бо всі вони злітаються до одного місця, де чорт (старший над горобцями) усіх перераховує. Народ примітив, що така ніч випадає на 1 вересня, так її й нарекли «горобина».

Провідний інженер з охорони природно-заповідного фонду Магданас О.О.

Цікаві факти про тварин.

- ◆ У жирафів абсолютно чорний язик, довжина якого може досягати 45 см.
- ◆ Серце кита б'ється тільки 9 разів на хвилину.
- ◆ Самий довгий із зареєстрованих польотів курки тривав 13 секунд.
- ◆ Котячі щелепи не можуть рухатися в сторону.
- ◆ Самці мавпи лісіють точно так сама, як і чоловіки.
- ◆ Блоха може стрибати на 33 см за один стрибок. Якщо б люди мали таку ж стрибучість, людина могла б здійснювати стрибки на 213 метрів!

Поезія.

Дівчина ВЕСНА

Веселу пісенку синичка заспівала,
Змінила старі струни на нові.
І горобці жвавіші зацвірінчали,
Відкрили двері дівчині Весні.

Лукаве сонечко в жмурки з хмарками грає.
Ховається, то виглядає знов.
І потекли струмки ярами
Землі святої благородна кров.

А перший пролісок, мов немовля сміється.
Радіє, що прийшла його пора.
Ще мить і, жаворонок піснюю зал'ється.
Прийшла весна, прийшла весна!

П.В. Чувал ПОНДВ «Білозірка»

У світі цікавого...

Нам таке і не снилося....

Метелики – окраса нашої природи.

Мабуть не має такої людини, яка б не хотіла з близька роздивитися цих різнокольорових комах, які грайливо пурхають над квітками. Саме дивлячись на них в людей пробуджується цікавість до живої природи, пізнання дивовижного світу, який нас оточує, виникає прагнення любити, шанувати та оберігати його. За різнобарвністю та красою, денних метеликів можна порівняти хіба що з троїчними тваринами, які більшість людей, на превеликий жаль можуть побачити лише по телебаченню. А дивовижний світ метеликів зовсім поруч, кожного дня поруч з тобою, лише підведи очі.

Краса метеликів надихала вчених на не менш величні їх назви. Так Карл Лінней назвав описаних ним метеликів іменами грецьких богів та героїв – Подалірій – син міфічного бога лікаря Ескулапа, військовий лікар часу Троянської війни, Махаон його рідний брат, теж лікар. Богиня пам'яті Мнемозина, жриця Гера, Поліксена та інші. Не менш цікаві назви – Павиче око, Адмірал, Мереживниця Галатея, Синявіці Ікар, Перлівці Пандора, Латонія. З цих назв видно шанобливе ставлення до метеликів, захоплення їх красою.

Починаючи з ранньої весни і до пізньої осені ми кожного дня, виходячи з дому, біля водойми, в лісі, в парку та навіть серед великого міста, на клумбах, часто зустрічаємо метеликів. Завжди люди зачаровано спостерігали за цими дивними створіннями, адже все життя метелика велика тасмниця, яка вражає своїм дивовижним превтіленням. В давнину вважали, що душі померлих людей переселяються в метеликів, чим красивіша душа - тим гарніший метелик, тому мабуть метелики різні, як людські душі, чисті та неповторні.

В багатьох народів світу є у кожного свої легенди, звичаї пов'язані з цими комахами. В першу чергу мабуть це звичне прагнення людини до удосконалення, люди намагаються зрозуміти, як з такої невизрадної гусениці, з'являється чарівний метелик. Просліджуючи шлях розвитку метелика,

стає зрозуміло, що краса досягається шляхом неупинної праці, росту гусені, побудові кокону та появі дива – метелика.

Звичайно найбільшими метеликами нашої фауни є представники родини Косатців, або Боричів - Поліксена, Махаон, Подалірій.

Подалірій, косатець-вітрилець – період льоту з кінця квітня по жовтень, кормовою рослиною гусені є сливи, вишні, груші, яблуни, глід, черемха, горобина. Розмах крил – 60 -90 мм.

Махаон, косатець-ластівець - період льоту з кінця квітня по жовтень, кормовою рослиною гусені є рослини родини зонтичних.

Загалом на території НПП «Великий Луг», перебуває 75 видів денних метеликів, які належать до шести родин.

Спостерігати за косатцями дуже цікаво, та велика кількість інших денних метеликів, дає нам можливість кожної миті насолоджуватись красою, адже вона скрізь, тільки придивись уважніше.

Науковий співробітник

Крайник Ю. М.

Засновник та видавник газети
НПП «Великий Луг»

Свідоцтво про державну
реєстрацію

Серія 33 № 1003-278-Р від 03.12.2010 р.

Адреса НПП «Великий Луг»:

вул. Зелена 3,
м. Дніпропетровське,
Василівський р-н,
Запорізька обл.,
71630

Тел./Факс: (06175)6-65-78

Ел. пошта: grandmeadow@ukrpost.ua
grandmeadow@rambler.ru

Наш сайт: www.grandmeadow.org.ua

Редактор Поштафук Я.П.

Тираж 500 примірників

Розповсюджується
Безкоштовно